

РЕТОРИКАТА И ИЗУЧАВАНЕТО НА ЧУЖДИ ЕЗИЦИ: ТРАДИЦИИ, НОВОСТИ И ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ

Иванка Мавродиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В настоящата статия фокусът е поставен върху търсене и извеждане на допирни точки между две научни области, които се отличават както с хилядолетна история, така и със свое място в системата на съвременните науки: изучаването на чужди езици и реториката. Представени са нови проекции на ораторството и реторичното наследство, както и възможности за усвояване на системи от речеви дейности при обучението по чужди езици в училищата и университетите. В обучителните модели освен използване на ролеви и симулативни игри за убеждаването и красиво говорене се включват презентациите и Web 2.0.

Keywords: rhetoric, foreign language teaching, web 2.0

Уводни думи

На пръв поглед пресечните точки между реториката и изучаването на чужди езици или чуждоезиковото обучение не са много. Всъщност, ако се тръгне от началото на историята на реториката като теория, обучение и школи, се констатира немалко моменти, когато основателно може да се говори дори за допирни точки и сътрудничество, за осмисляне на важноста на езика на различни равнища.

Известно е, че реторичното теоретично наследство има място в хуманитарното знание и това продължава повече от 25 века, изучаването на чужди езици също датира от хилядолетия. Богдан Богданов в монографията „История на старогръцката култура“ пише, че „Естествено в древна Гърция реториката се появява по-късно от ораторската практика. И все пак това става сравнително рано. В началото на V век пр. н.е. вече се пишат учебници, които дават препоръки за строежа на един или друг вид речи“ (Богданов, 1989: 183).

Реторичното наследство и изучаването на чужди езици

Първата посока за търсене на допирни точки е на терминологично и езиково равнище. Известен е фактът, че реториката се включва в т.нар. тривиум, т.е. първо се изучава граматика, после логика и на третия етап се преподава реторика. Това има своите основания в процеса на обучение и формиране

на умения. Не е възможно да се говори убедително и да се използват тропи, ако преди това не са усвоени лексико-граматическият минимум, основните правоговорни правила и норми на езика, който се изучава и на който се произнасят речи. От особена важност за всеки оратор са трайното усвояване на теоретични знания за езика и формиране на умения за използването му в съответствие с нормите на съвременния етап на развитието на този език. Не на последно място тук се поставя въпросът с речниковия запас, а вербализацията предполага не просто владеее на набор от думи, но и уместното им използване. Именно принципът на *уместността* (πρέπον или decorum) е един от основните, които реториката поставя като базов. Той се тълкува като умение да се говори съобразно обстоятелствата и е следствие от ораторската подготовка, а не от таланта (Кузнецова, 1976: 21). Този принцип се отнася и за езика, а до известна степен и за съвременните комуникации: директни, медийни, виртуални. Т.е. максимата „Богатството на мисли ражда богатството на думи“ запазва своята валидност и днес, като се отчитат степените на владеее на езика.

Втората посока е реторичното теоретично наследство, което се представя чрез изясняване на етимологията на термините, на техния обем и съдържание. Този когнитивен подход предполага при дефинирането на основните реторични понятия и канони първо да се изписват на старогръцки и латински (ρητορική, rhētorikē, rhētorica), независимо на кой език се преподава реторика – майчин или чужд. Термини като *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria* и други имат трайно и постоянно присъствие при преподаването на реторика. Осмисля се ролята на старогръцкия и латинския език за съхраняване на реторичното знание и за пренасянето му през вековете и хилядолетията именно чрез тези древни езици. След това чрез педагогически дейности и институционални решения тези базови знания се включват в учебтелни програми по ораторство. Термините *етос*, *патос* и *логос* (*ethos*, *pathos*, *logos*) се изясняват още в началните лекции и те се представят чрез дефиниции в речници и енциклопедии. Термините *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria*, *actio/pronunciatio* се превеждат съответно: на английски като *invention*, *arrangement*, *style*, *memory* и *delivery*; на френски като *invention*, *disposition*, *elocution*, *mémoire* и *action*, на български като търсене (или архаичното „изнамиране“ на материал), словесно украсяване, запаметяване (или запомняне) и произнасяне. В контекста на изучаването на науката реторика и на ораторски образци неизменно се стига до старогръцки и латински език. В образователните традиции речи на Демостен са се изучавали на старогръцки език, те са анализирани и са възпроизвеждани от студенти и в средновековните университети в Европа. Освен това активно се използват римските свазории и контроверзии. През 21. век подготовката на свои речи на чужд език е предхождана от анализ на образци на речи на известни личности, които те са произнасяли. Т.е. реторическият

анализ и подражанието са предхождащи етапи преди изграждането на ораторски умения за произнасяне на речи на родния/майчиния език и на чужди езици. Следователно обучението по реторика, разбирано като натрупване на реторични знания и като усвояване на ораторски умения, неизменно включва владение на чужди езици на различни нива, особено когато се използват основни научни понятия, когато се произнасят речи и се правят презентации.

Третата посока е влиянието на реториката върху хуманитарното знание и литературата. Богдан Богданов откроява това влияние, като критично извежда промените в реторичните практики и теории: „Между другото упоритото присъствие на реториката в античния свят, както и тенденцията всяко прозаично слово в неговите граници да бъде украсено и условно, говори, че не само ранното елинско време, но и цялата гръко-римска античност „страда“ от комплекса на ранната публичност и на непосредственото действие на реални човешки общности“ (Богданов, 1989: 183). Автори като Т. И. Кузнецова и И. П. Стрельникова стигат до твърдения, като това, че „Красноречието се формира като особен жанр на литературата и играе значителна роля за нея. Красноречието оказва огромно влияние на всички видове литератури в Рим, както и върху развитието на латинския литературен език. Поети и оратори произхождат от една школа – реторичната – и реториката неизбежно оставя печат върху всички видове словесност“ (Кузнецова, 1976: 5). Става ясно, че се търсят допирни точки между реториката, литературата и езиците, особено в начина на говорене, в стиловете и регистрите на езика. Речите показват, че словото се използва, за да се изразява ораторът красиво и въздействащо, да се говори по значими теми. Има една своеобразна опозиция между ежедневно равнище на използване на разговорния стил и възвишените ораторски слова; между говоренето по незначителни теми в бита и публичното общуване в ситуации, които предполагат обсъждане на значими теми и вземане на важни решения за групата, общността, институцията, държавата. Това е вероятно и една нова територия за проучване на връзките реторика – чужди езици, което изисква екипна работа на специалисти от различни области: езикознание, лингвистика, стилистика, литературна теория, реторика, история, културология, антропология и други. Не е резонно да се правят изводи в посока реторизация на хуманитарните знания, а и няма основания да се търсят проекции на реторичното влияние в твърде много научни сфери. Същевременно възникват два въпроса. Единият е за запазване на границите и полетата на изследване на всяка наука в съвременния свят, а вторият е относно търсенето на пресечни точки и прилагане на интердисциплинарен подход в изследванията при уместно съчетаване на различни методи от различни науки, в това число и от реториката.

Реториката и „научно прокрустово ложе“ през 20. и 21. век

Във **втората част** на статията вниманието е насочено към изясняване на пресечните точки между чуждоезиковото обучение и реториката чрез пред-

ставяне на теории и изследвания. В Европа, през втората половина на 20. век, са публикувани трудове на учени реторици, някои от които имат ясно изразени претенции за нов прочит на реториката и дори за преосмислянето ѝ и за нововъведения. Именно през 60-те години на 20. век се отбелязва своеобразен ренесанс на реториката, има опити за катализиране на реторичните изследвания. Тук се отчитат няколко посоки и/или тенденции в съвременната наука реторика. Едната е приобщаването ѝ към аргументацията, а другата – към словесното украсяване. За възстановяването на интереса към реториката е важно да бъдат посочен приносът на Хаим Перелман и Луси Олбрехт-Титека, които се фокусират върху аргументацията във фундаменталното си произведение „La Nouvelle rhétorique. Traité de l'argumentation“ (1958). При втората група „преориентиране“ има основания да се говори за известно „абсорбиране“, адаптиране и преосмисляне от стилистиката и теорията на литературата на реторичното теоретично наследство в частта му за словесното украсяване. Хайнрих Лаузберг публикува „Handbuch der literarischen rhetorik“ (1960), той прави подробни класификации на реторичните фигури и на тропите, използвайки различни критерии, и дава примери от художествената литература. На френски език излизат „Dictionnaire de poétique et de la rhétorique“ (1961) от Хенри Морие и „Figures du discours“ (1968) от Пиер Фонтание. Цветан Тодоров изразява своята позиция за метаморфозите на реториката. В преведената на български език книга „Семиотика. Реторика. Стилистика“ авторът пише: „...реториката търпи множество съществени промени. На първо място тя изоставя непосредствената си прагматична цел и вече не учи как се убеждава, а как се прави „хубава“ реч... Освен това все повече стеснява полето си: първоначално изчезват *pronunciatio* и *memoria*, след това *inventio* и накрая *dispositio*; с други думи, реториката се редуцира само до *elocutio*, или изкуството на стила. Последвалите реторики (от XVIII и XIX в.) често пъти (макар и невинаги) просто изброяват фигури“ (Тодоров, 2000: 13). Другото направление е структурализмът, като тук е важно да се подчертае, че Групата ѝ работи по проблемите на реториката и представя концепцията си в „Обща реторика“ (*Rhétorique générale*) (Дюбуа, Общая реторика, 1986).

Обобщавайки, казваме, че науката реторика в края на миналия и началото на този век постепенно преодолява поставянето ѝ в своеобразно „научно прокрустово ложе“, т.е. стесняването на научното ѝ наследство и на перспективите ѝ за развитие до някои от утвърдените направления. Освен това модните и донякъде звучащи авангардно увлечения в създаване на нови направления и методи постепенно се неутрализират. Реториката продължава да е наука с утвърдено място в системата на съвременните науки. Тя остава наука за ораторството, за устното говорене при използване на различни комуникационни канали, за уместното и ефективно използване на различни средства при монологични изяви и в диалогични формати, включително вербални, невербални и визуални.

През второто десетилетие на новия век науката реторика вече не е ангажирана толкова с изследване на художествената литература. Реториката се опира на традиционните научни постановки и традиции. Същевременно използваването на реторичните принципи за създаване на канони, правила, стандарти, формати за структуриране в различни стилове на *писмени текстове*, които не са иманентно присъщи на тази наука. Обаче това ориентиране към писмените текстове, в частност академичното писане, може да се отчете като принос на древната наука към хуманитарното знание и към формирането на полезни умения. Има научни трудове, в които се открива реално ролята на реториката. Ще започнем с контрастивната реторика (Contrastive Rhetoric). Тя се свързва с името на Робърт Каплан, а за начало се сочи 1966 година, когато е публикувана неговата статия (Kaplan, 1966: 1–20). Авторът продължава да проучва тази област, като навлиза в полето на изучаването на втория чужд език и прилагането на възможностите на контрастивната реторика (Kaplan, 1988: 275–304). П. К. Мастуда, подобно на Каплан, разширява полето на контрастивната реторика и говори за „динамичен модел при писането на втори чужд език“ (dynamic model of L2 writing) (Matsuda, 1998). Без да има претенции за изчерпателност, накратко по-надолу се съобщават още двама автори и техни публикации, които са част от научните традиции в тази област. Първият е Дж. А. Кенеди, който в монографията представя основни понятия от контрастивната реторика в исторически план и през призмата на межкултурните особености (Kennedy, 1998). Вторият е Дж. Либман, който анализира различията между арабските и японските реторични традиции (Liebman, 1992: 141–165) и обучението на студентите по етнография именно при използване на контрастивната реторика (Liebman, 1988: 6–27). Всъщност това е едно разширено разбиране за реториката, приемана не само като наука за устното слово, но и като наука, която чрез базовите си канони е в полза при съставянето на текстове, когато се изучават чужди езици, като се отчитат интеркултурните различия. Развитието на науката реторика е в посока писменото слово, което развитие, от една страна, има основа в предишни векове, а от друга страна, навлиза в съвременни области, като интеркултурната комуникация например. Макар и с известни условности, може да се изкаже твърдението, че реториката като практика, методи на преподаване и наука проявява особена виталност и адаптивност, едновременно устойчивост и метаморфози.

От краткия преглед става ясно, че има различни научни школи и направления, според които реториката се преосмисля спрямо другите съвременни науки и се дават нови насоки за развитието ѝ. Има изследователи, които насочват вниманието си към изследване на английския език и обучението по него при използване на реториката и глобалната мрежа. Сред тях е Гергана Апостолова. Тя проучва английския език в интернет и говори за „English Speaking Web“ в книгата „Cultures & Texts. Internet, Intertext and Interculture“ (Apostolova, 2010: 88–99). Същият ав-

тор обособява тематично осма глава от същата книга и поставя въпроси, свързани с реторика, в контекста на социалните мрежи и говори за аналитичен реторичен модел (analytical rhetorical model) (Apostolova, 2010: 195–213).

Обобщавайки, казваме, че реториката през 20. век и в началото на 21. век успява да запази периметъра си като научна дисциплина, макар това да не лесно, имайки предвид развитието на науката и ораторството. Реториката се отличава с адаптивност през хилядолетната си история както като научно наследство, така и като начини на обучение и преподаване, дори и като реализация в различни области: политика, дипломация, образование, бизнес и други. Древната наука има и друга особеност. Дори когато реториката е обявявана за архаизирано научно познание и губи от престижа си, тя не достига до пълната заборава и до крайното обезличаване. Реториката в началото на 21. век успява да запази периметъра си като научна дисциплина. Същевременно не могат да не бъдат отчетени инерционните процеси, възпроизвеждането на основни термини, избягването на поэтапното актуализиране на категориално-понятийния апарат. Наблюдава се и известна неутралност и дори дистанциране при формализирането на някои нови понятия и при въвеждането им в речници, учебници, програми, дори когато те вече са част от процеса на преподаване.

Новите проявления на реториката и чуждите езици във виртуална среда

В третата част на статията фокусът е върху новите проявления на реториката и чуждите езици във виртуална среда при отчитане на особеностите не само на медиите, но и на Web 1.0 и Web 2.0, в частност на онлайн социалните мрежи. Обект на анализ са: представянето на ключови речи и реторични термини по съвременен начин в интернет, SlideShare.net и Ted.com. Предмет на анализ са начините за представяне на ораторските постижения и реторичното наследство чрез новите технологии и интернет. Изследователската теза е, че се създават такива условия, така че да не се допускат езикови и комуникативни бариери при възприемане на презентации и ораторски речи, произнесени на чужд език. Поставят се следните въпроси: До каква степен е налице институционализация при представяне на ораторството и на преводи на речи, когато те са произнесени от известни личности? Дали социалните мрежи предоставят твърде широко поле за изява на всеки, който има готовност да споделя открити ораторски изяви? Дали всеки, който иска да бъде създател на стойностно съдържание в мрежата, следва да има такива възможности?

Вече има добри практики, едните са все още на равнището между Web 1.0 и Web 2.0, т.е. преобладава *уеббазираната научна информация*. В сайта American Rhetoric (<<http://www.americanrhetoric.com/>>) са представени образци на ораторско наследство, а това са не само изявления на известни личности от историята на САЩ пред публика, но и речи от популярни американски филми. Там, където има аудиозаписи или видеозаписи, те се представят пара-

лелно с текста на речта и също така се описва накратко комуникативната или реторичната ситуация. Това е удобство за всеки, който не владее чуждия език (в случая английския) на такова ниво, че да разбере смисъла на словесните образи, преносната употреба, фигуративността, витиеватите фрази, контекстуално използваните думи и изрази, дори сленга в някои речи от филми.

Има и други примери, при които паралелно и синхронно се излъчват текстът на речта, звукът и картината. По съвременен и удобен за гледане, четене и възприемане начин са представени речи на Барак Обама. Първата е известна като речта на победата (victory speech) и е произнесена в Чикаго на 5 ноември 2008 година, а другата (inaugural address) – по време на церемонията при полагането на клетва на 20 януари 2009 година във Вашингтон. Докато се възпроизвежда видеозаписът, има обособено място на сайта на медията New York Times, така че посетителят на мрежата да може да чете точно тези думи и изречения, които ораторът в момента произнася. Те изпъкват на фона на предходните и следващите абзаци, което улеснява възприемането и разбирането. Създаден е фокус на вниманието на виртуално и визуално равнище чрез съвременните технологии. В сайтовете тези начини са назовани „*Inaugural Address, as transcribed by CQ Transcriptions*“ и „*Interactive video and transcript of President Barack Obama's inaugural remarks on Jan. 20, 2009*“ (виж линковете към сайтовете в края на текста). Това е нов и ефективен начин за недопускане на комуникативни бариери, тогава когато речта се гледа и слуша на чужд език от хора, които не го владеят на достатъчно високо ниво. Т.е. фигуративността на изказа се съпреживява и като естетическа наслада чрез четенето паралелно със слуховото и зрителното възприемане на речта. При възможностите на новите технологии и на Web 2.0 допирните точки и опциите за сътрудничество между реториката, ораторството и чуждоезиковото обучение нарастват. Една от тях са преводите на тези речи при развиване на преводачески умения у изучаващите чужд език. Студентите слушат и гледат, те оценяват реторичната ситуация и реакциите на аудиторията. Обучаваните имат възможност да направят преводи на ключови и значими речи, така че те да са достъпни и за тези, които не владеят чуждия език.

Всъщност сайтът American Rhetoric е повече от електронна библиотека с речи, в него има теоретична информация, анализи и полезна информация, свързана с реториката, т.е. една постоянно обновяваща се виртуална библиотека по реторика *сайта* (<<http://www.americanrhetoric.com/>>). Вторият сайт е the Blogora (Блогора), а това е нова дума, създадена чрез игра на думи от блог и агро. Блогът е поддържан от Rhetorical Society of America (the Blogora – <http://rsa.cwrl.utexas.edu/>). Този сайт е насочен към представяне предимно на полезна теоретична информация, т.е. науката реторика има свое виртуално пространство.

В Европа също има успехи в тази посока, ето и примери с два сайта, в които информацията е на английски: European Rhetoric (<<http://www.european-rhetoric.com/>>) и Library of Rhetoric (<<http://libraryofrhetoric.org/lor/>>). Създа-

ват се традиции и от Европейската асоциация по реторика – Rhetoric Society of Europe (RSE), в посока на обогатяване и актуализиране на реторичното теоретично наследство, за издаване на списание и за провеждане на научни конференции (<<http://eusorhet.eu/>>). В отделни държави реторичното теоретично наследство е представено на съответния език. Например във Франция такъв е сайтът *Vocabulaire de la rhétorique* (<<http://www.etudes-litteraires.com/lexique-rhetorique.php>>). На руски език са популярни сайтовете *Словарь риторических терминов* – (<<http://buglakova.ru/glossary>>) и *Словари и энциклопедии на Академике*, (<<http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1010474>>).

Теоретичните знания и образците на красноречието се отриват чрез тези електронни ресурси. Изхождайки от позицията на институционализация, те не са типични резултати от образователни политики, но са резултат от активността на професионалисти, асоциации, сдружения, които проявяват активност, използвайки възможностите на глобалната мрежа. Част от публикуваните постове носят спецификите на академичните изследвания, ето защо тези сайтове, портали и блогове се приемат като източници на знание.

Освен това те имат едно друго важно предимство, гледайки през призмата на чуждоезиковото обучение. При липса на достатъчно електронни научни ресурси на български език и при затруднен достъп до такива тези речници, справочници и наръчници по реторика на чужди езици (преобладаващо те са на английски) са полезни поне в две посоки. Първо, основни реторични понятия и дефиниции се откриват и ползват от тези, които владеят чуждия език. Второ, потребността от такива знания индиректно мотивира студенти и преподаватели да усъвършенстват чуждия език, за да ползват уеббазирана информация. Трето, те са ресурс и за чуждоезиково обучение, като се представят образци за научен стил на съответния език и дори за академично писане при студентите на този език.

Ето защо е важно създаването на електронни ресурси и споделянето на съвременни научни знания при отчитане на научното наследство и на традициите, като се търси баланс. Тук се открояват два утвърдени и динамично развиващи се сайта: SlideShare и Ted.com. SlideShare предоставя възможности за публикуване на презентации в различни области. Това увеличава възможностите всеки, който иска, от една страна, да получава презентации от своята научна или професионална област на електронната си поща или да ги намира в сайта. От друга страна, всеки може сам да публикува в този сайт след регистрация и да споделя свои постижения чрез презентации, подготвени на чужд език. Ted.com представя в отделни рубрики видеозаписи на презентации от комбиниран вид при използване на устното говорене в съчетание с мултимедийни продукти. Отново може да се говори за нови възможности както за развиване на реторични умения, така и за усъвършенстване на степента на владеење на чужд език. Презентациите насочват посетителя на мрежата да развива умения за слушане и възприемане на информация, за четене при получаването ѝ в синтезира-

на форма и в писмен вид на слайдовете. Освен това има опити за преводи за презентации от Ted.com от английски на български език, което показва нагласи към преводаческа дейност. Включването на презентации от Ted.com в процеса на обучение и преподаване вече е факт в отделни училища и университети в България. Тези образци стимулират учениците и студентите да усвояват специфичната терминология, особено когато даден предмет се изучава на чужд език. Другата възможност на интернет от поколението на Web 2.0 са увеличаващите се опции за публикуването/постването на презентации на студенти и ученици на чужд език в социалните мрежи и в специализираните сайтове. По такъв начин се изграждат умения за комуникация във виртуална среда при използване на чужд език. Същевременно презентаторите осмислят и факта, че към тях нарастват изискванията към комуникативните им умения и към комуникативната им компетентност. Това е така, защото виртуалната аудитория има свои изисквания и е критична не по-малко от директната аудитория.

И още една възможна перспектива: сътрудничество и проекти при създаване на такива електронни ресурси и на български език чрез създаване на екипи, в които влизат и професионалисти от дадена област, и преводачи. Не на последно място следва да бъдат отчетени нагласите на т. нар. мрежова генерация (Net generation), към която принадлежат младите хора – студенти и ученици, които се ориентират към такива електронни ресурси, т.е. към възприемане на информацията, в това число и научната, през екрана, монитора, дисплея, а не от хартиен носител.

Дискусионни въпроси

Провокиращи за учени и преподаватели по чуждоезиково обучение са въпроси, които са свързани с натовареността; с обема знания, които трябва да се усвоят от ученици и студенти; с трайността на тези знания; с комуникативната компетентност и редица други. Поставяйки въпроса за търсене на възможности за сътрудничество между чуждоезиковото обучение и реториката, е необходимо да се направят няколко уточнения. Едното от тях е, че няма основания да се говори за реконцептуализация на институционално равнище относно включването на реториката в обучението по чужди езици. По-скоро става въпросът за актуализиране на някои методи и учебни програми или за предефиниране на някои задачи в посока на развиване на комуникативни умения и комуникативна компетентност у учениците и студентите чрез усвояване на базови реторични знания и чрез развиване и усъвършенстване на техните ораторски и презентационни умения. Второто уточнение е във връзка с това, че не биха могли да се смятат за релевантни подходът на носталгия към реторичните школи, както и реверансът към ораторското наследство. По-скоро се предполага селекция и преосмисляне на красноречието като част от културното наследство и от хуманитаристиката. Например, когато се изучава реторичната теория, да се прилагат съвременни подходи, в това число и когнитивен. На трето място, не е резонно да се говори за реторизация на обучението, в частност и чуждоезиковото.

Същевременно преподаването на чужд език в училищата и университетите може да бъде подпомогнато от педагогическата реторика или академичната реторика в посока на формиране на специфични умения.

Заклучение

След кратък обзор на научни публикации и образователни традиции са очертани някои от пресечните и допирните точки между реториката и чуждо-езиковото обучение. Има основания да се обобщи, че ораторските умения за красиво, уместно, ефективно, убедително и въздействащо говорене и презентирание се формират едва след като бъде усвоен не само лексико-граматическият минимум, а и когато се спазват принципите за уместността и правогворните норми на съответния език: роден/майчин или чужд. Възможно е да се очертаят и полета за бъдещо сътрудничество между реториката и обучението по чужди езици. Едното е при усвояване на системата от речеви дейности да се включат презентации и речи, т.е. публично говорене при осмисляне на различни социални роли от студентите и учениците. Второто поле за развитие са умения за преводи на презентации и речи, произнесени от известни личности от различни държави и епохи. Третото поле е актуализиране на теоретичното реторично наследство и представянето му чрез съвременни преводи по различни начини: традиционно чрез отпечатване на хартиен носител или като уеббазирана информация. Четвъртото поле е използване възможностите на интернет и на новите технологии за създаване на интерактивни и мултимедийни образователни продукти при дизайн и редизайн на курсове за обучение по чужд език и по реторика. Петото поле е формирането на умения за преподаване, в частност за презентирание у студентите и учениците, у преподавателите и учителите по чужд език, т.е. чрез академичната и чрез педагогическата реторика. Всичко, посочено по-горе, е възможно при следване на традициите; чрез поетапно, но навременно включване на нови методи за преподаване; чрез институционални решения на различни равнища, чрез ефективен образователен мениджмънт и чрез мотивация на преподавателите.

ЛИТЕРАТУРА

- Богданов, Б. (1989). *История на старогръцката култура*. София: Изд. „Наука и изкуство“.
- Дюбуа, Ж., Эделин, Ф., Клиненберг, Ж.-М., Мэенге, Ф., Пир, Ф. & Тринон, А. (1986). *Общая риторика, Группа м.* Москва: Изд. „Прогресс“.
- Тодоров, Ц. (2000). *Семиотика. Реторика. Стилистика*. София: ИК СемаРШ.
- Кузнецова, Т. И. & Стрельникова, И. П. (1976). *Ораторское искусство в Древнем Риме*. Москва: Изд. „Наука“.

- Apostolova, G. (2010). *Cultures & Texts. Internet, Intertext and Interculture*. Blagoevgrad: South West University Publishing House.
- Connor, U. (1996). *Contrastive rhetoric: Cross-cultural aspects of second-language writing*. New York: Cambridge University Press.
- Connor, U. (2002). *New directions in contrastive rhetoric*. TESOL Quarterly, 36(4), 493-510.
- Fontanier, P. (1968). *Les Figures du discours*. Paris: Flammarion.
- Kaplan, R. B. (1966). Cultural thought patterns in intercultural education. *Language learning, Volume 16* (1-2), 1-20.
- Kaplan, R. B. (1988). Contrastive Rhetoric and Second Language Learning: Notes Towards a Theory of Contrastive Rhetoric. In A. Purves (Ed.). *Writing Across Languages and Cultures: Issues in Contrastive Rhetoric* (275-304). Newbury Park, CA: Sage.
- Lausberg, H. (1960). *Handbuch der literarischen Rhetorik*. Munchen: Max Hueber.
- Liebman, J. (1988). Contrastive Rhetoric: Students as Ethnographers. *Journal of Basic Writing*, 7(2), 6-27.
- Liebman, J. (1992). Toward a New Contrastive Rhetoric: Differences Between Arabic and Japanese Rhetorical Instruction. *Journal of Second Language Writing*, 1(2), 141-165.
- Kennedy, G. A. (1998). *Comparative Rhetoric: An Historical and Cross-cultural Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Matsuda, P. K. (1997). Contrastive Rhetoric in Context: A Dynamic Model of L2 Writing. *Journal of Second Language Writing*, 6(1), 45.
- Morier, H. (1961). *Dictionnaire de poetique et de la rhetorique*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Perelman, H. (1958). *La Nouvelle rhetorique. Traite de l'argumentation*. Paris: Presses Universitaires de France.

Електронни източници:

- Реч на Барак Обама в Чикаго: 'Victory Speech'. (2009). Достъп на: <http://elections.nytimes.com/2008/results/president/speeches/obama-victory-speech.html>
- Словарь риторических терминов. (б.д.). Достъп на: <http://buglakova.ru/glossary>. Последно посещение на 17.07.2012.
- Словари и енциклопедии на Академикe. (б.д.). Достъп на: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1010474>. Последно посещение 18.07.2012.
- The Blogora (2012). Rhetorical Society of America. Available at <http://rsa.cwrl.utexas.edu/>. Retrieved on 14.05.2012.

- SlideShare. (n.d). Available at <https://www.slideshare.net>. Retrieved on 15.05.2012.
- American Rhetoric. (n.d). Available at <http://www.americanrhetoric.com/>. Retrieved on 10.06.2012.
- European Rhetoric. (n.d). Available at <http://www.european-rhetoric.com/>. Retrieved on 11.06.2012.
- Library of Rhetoric. (n.d.). Available at <http://libraryofrhetoric.org/lor/>. Retrieved on 12.06.2012.
- Rhetoric Society of Europe. (n.d.). Available at <http://eusorhet.eu/>. Retrieved on 17.06.2012.
- TED: Ideas worth spreading. (2012). Available at <http://www.ted.com/>. Retrieved on 17.06.2012.
- Barack Obama's Inaugural Address, 20 January, 2009. *The New York Times*. Available at <http://www.nytimes.com/2009/01/20/us/politics/20text-obama.html?pagewanted=all>. Retrieved on 19.06.2012.
- Interactive video and transcript of President Barack Obama's inaugural remarks on Jan. 20, 2009. (2009). Достъп на: http://www.nytimes.com/interactive/2009/01/20/us/politics/20090120_INAUGURAL_ANALYSIS.html. Последно посещение на 12.07.2012.
- Vocabulaire de la rhétorique.(n.d.). Available at <http://www.etudes-litteraires.com/lexique-rhetorique.php>. Retrieved on 12.07.2012.

RHETORIC AND FOREIGN LANGUAGE TEACHING: TRADITIONS, NEW MODELS AND INSTITUTIONALISATION

Abstract. The focus of the current article is on the points of contact between two scientific areas: rhetoric and foreign language teaching, which have a long history and a rightful place in modern sciences. New manifestations of rhetorical heritage are presented, along with possibilities for internalizing systems of speech activities in foreign language teaching and learning in schools and universities. Teaching modules comprise role play and simulation games for persuasive and eloquent speech as well as presentations and Web 2.0.

Assoc. Prof. Ivanka Mavrodieva, Dr. Hab.

Sofia University „St. Kliment Ohridsky“,
Faculty of Philosophy
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504, Sofia, Bulgaria
Email: i.mavrudieva@sclg.uni-sofia.bg